

ESSZÉPÁLYÁZAT – 2018/19
Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Antropológiai és Filozófiai Intézet

☐

1.

Mészáros Márta „Aurora Borealis: Északi fény” című filmje Mária (Törőcsik Mari, Törőcsik Franciska) döntéseit mutatja meg és azok Mária lányára, Olgára, és unokájára, Róbertre tett hatásait vizsgálja. A körülmények sértik Mária szerelmes és anyai szerepeit, úgy dönt: megszüli erőszakban fogant gyermekét, ám egy alkalommal felcseréli barátnője gyermekével, és ez utóbbit neveli fel saját lányaként, saját szülöttét pedig ismeretlen nevelőintézetbe juttatja. A filmben Olga saját múltját, saját szülei kilétét kutatja. Hogyan ítéli meg Ön Mária döntését? Milyen erkölcsi, jogi, történelmi, pszichológiai megfontolások szólnak Mária döntései mellett és ellen? Hogyan ítéli meg Mária kommunikációját, vagyis azt, hogy évtizedekig titokban tartja Olga előtt a származását, majd azt módot, ahogyan végül feltárja előtte? Hogyan ítéli meg Olga viselkedését a filmben megjelenített jelenetekben? Ön hogyan viselkedne akkor, ha körülményei erkölcsi dilemmába sodornák önt? Milyen konkrét helyzetet tudna elképzelni, amely morális dilemma elé állíthatná Önt?

2.

Próbálja meg bemutatni az „igaz”, az „igazság” szavaknak a következő példákban mutatkozó jelentései, értelmei közti különbséget! A példák: „igaz kijelentés” (avagy „igaz állítás”), „igaz ember” (avagy „igaz barát”), „Én vagyok az út, az igazság, az élet” (János 14,6), „a színházi előadás felfedi az igazságot”. Milyen módon, milyen összefüggésben, milyen távlatban beszélhetünk a példákban az „igazról”, az „igazságról”? Milyen módon adódik a példákban az adott dolog igazsága? Hogyan, miből tudjuk leszűrni, milyen szembeállításokkal tudjuk megragadni az „igazat”, az „igazságot” a megfogalmazott esetekben? Mi az „igaz”, az „igazság” forrása az egyes példákban? Milyen valóság és milyen intellektuális tartományokhoz rendelhető hozzá az egyes példákban előforduló „igaz”, „igazság”?

3.

A hiányok és a teljes lét az emberi életben. Javasolt szempontok: (1) Milyen a szerepe az időnek a létezés teljességében? Minden létező úgy van jelen a pillanatnyi világban, hogy a »még-nem«-je is hozzátartozik? Például, ha a Holdat úgy látjuk, hogy az utolsó negyede még hiányzik, a Hold *megvan*, mint egész, legfeljebb nem látható. Ez a »még-nem« része a teljes Holdnak, de egy jövőbeni létben tapasztaljuk teljesnek. (2) Minden egyén életében egyik lényeges kérdés: milyen javak kellenek ahhoz, hogy teljes és hiányok nélküli életet alakítson ki. J. P. Sartre úgy fogalmaz, hogy az ember alapvetően létvágy, nemcsak tevékeny és tudatos, hanem hiány-lény is. Anyagi vagy szellemi, vagy mindkettő szükséges a teljes emberi léthez, s ehhez kapcsolódóan hogyan értelmezhetők a szabadság fokozatai? A halál teljessé teszi az emberi létezését? (3) A titok és a hazugság

életünk gyakori velejárója, ami bizonyos ismeretek hiányát is jelenti, s felveti a következőket: ha a „valami” teljessége számomra ismert, de a Másik előtt nem, s a másinak erre az adott „valamire” való teljesség-fogalma hiányos, aminek a döntéseiben domináns szerepe van, akkor tud-e felelősen dönteni?

4.

Az *abúzusnak*, a másokra negatív hatást gyakorló, másoknak kárt okozó következményekkel járó, mások kárára önző módon visszaélő tiltott/helytelen – adott esetben bűncselekménynek számító – bánásmódnak számtalan formája lehetséges. Sajnos azonban az áldozatok érthető módon nem egyszer hallgatásba temetkeznek – amellyel utat nyithatnak az elkövető bűnisméltése előtt –, vagy adott esetben, például kisgyerekek lévén, nem is tudnak arról, hogy őket olyan fokú abúzus érte, amelyben már segítségre lenne szükségük. Másik oldalról az elkövetők sem mindig vannak tisztában azzal, hogy magatartásukkal az abúzus fogalmát kimerítő negatív hatást gyakorolnak a környezetükben élőkre például függőségük, szenvedélybetegségük vagy pszichikai zavarai következtében. Előfordul, hogy az elkövető korábban hasonlóképp abúzus áldozata volt. S az sem közömbös, hogy az esetleges szemtanúk miként reagálnak, egyáltalán reagálnak-e a történetekre, s megfelelőképp azonosítják-e azt, ami történik. A jelenség számos kérdést felvet! *Ön szerint milyen lehetőségeink vannak arra, hogy megelőzzük az efféle eseteket, és mit tegyünk, ha már megtörtént eseményről van szó? Mit jelenthet ilyen esetekben az „igazságszolgáltatás” vagy a „jóvátétel”? Érveljen álláspontja mellett!*

5.

Ön szerint felelősség terheli-e az egyént az erkölcsi normák betartásának előre látható negatív következményeiért? Példák: (1) Betartom a „ne hazudj!” szabályt, de ezzel veszélybe sodrom a gyilkos elől menekülő barátomat. (2) Választás elé állítanak: vagy saját kezűleg kell megölnöm egy embert („ne ölj!”), vagy választásom másik lehetséges következményeként a katonai parancsnok kivégeztet tíz embert. (3) Nem vagyok hajlandó kiszolgáltatni egy ártatlanul megvádolt embert a lincselő tömegnek „védelmezd az ártatlanokat!”), de tudom, hogy az emiatt feltehetően eluralkodó pogrom [azaz egy kisebbség ellen irányuló tömeges erőszakcselekmény] során számos ártatlan az életét veszti. Stb. Érveljen álláspontja mellett!

6.

Adott a következő történet. „Egy serdülő fiúnak csak egy veséje volt, mert csecsemőkorában rákos volt. A szülők el akarván kerülni a szorongást, amit ez a tudás okozhat neki és testvéreinek, az igazság helyett a következő történetet mondták el neki: a fiú, amikor még nagyon kicsi volt, nyolcéves nővére felügyelete mellett hintáztott. Kiesett a hintából, és annyira megsérült, hogy a veséje megkárosodott, el kellett távolítani. Most a fiúnak egyetlen vágya van: hogy birkózhasson. Tudja, hogy ezt egy vesével nem szabad. Dühös a nővéreire, neheztel rá, annak viszont mély bűntudata van.” (Forrás: Rozsos Erzsébet: *Egészségügyi etikai példatár*. Budapest, 1999, Haynal Imre

Egészségtudományi Egyetem. 113.) *Ön szerint mi a helyzet tanulsága, és miként lehetne a kialakult feszültséget feloldani? Milyen tanácsokat adna az érintetteknek?*

7.

Hogyan kell választani – *emberséget*? Az emberi élet sajátossága, hogy olykor hosszabb távra szóló, esetleg az ember egész életére kiható választásra kényszerül. Az állat nem választ és nem dönt, hanem biológiai mintázata szerint éli az életét. A róka róka, a tyúk tyúk, egyikük sem kerül soha olyan helyzetbe, hogy megválaszthatná, *miként* legyen róka ill. tyúk; nem ők döntenek, hanem minden el van döntve biológiailag. Mi egyrészt szabadabbak vagyunk, mert választhatunk, hogy *milyen* emberek legyünk, másrészt ez a szabadság súlyos teherként nehezedik ránk, mert választanunk *kell*.

Az embernek valamiképpen minden helyzetében döntenie kell, akkor is, ha nem a saját akaratából került abba. Hiszen már az életünket sem mi választottuk, mégis előbb vagy utóbb el kell döntenünk, hogy elfogadjuk, tudatosan átvesszük és felelősen élünk vele, vagy csak cipeljük, mint valami idegen akarat által ránk erőltetett terhet, és semmiért nem vállalunk felelősséget. Ugyancsak meg kell választanunk a hazánkat, mert bár ebben az országban születtünk, de a haza több, mint születési hely: életre szóló döntés eredménye, jóllehet a döntést nem egyetlen pillanatban és nem egyszer s mindenkorra hozzuk, hanem talán kisebb-nagyobb választásokkal, a hűség tetteivel építjük föl. Azután választanunk kell társat, akivel közösségben élünk. És így tovább. Életünk döntések és választások sorozata. És ha kitérünk a választás elől, nem választunk, az is döntés eredménye, amit meg kell tudni indokolni, legalább önmagunk előtt.

Napjainkban sok középiskolás áll választás előtt; ezúttal a továbbtanulás irányáról, módjáról és helyéről kell döntenünk. Röviden: „pályát” kell választaniuk. Hosszú távú döntés, ezért alaposan meg kell fontolni. Talán ez életük első jelentősebb elhatározása. Szerencsére nincsenek egyedül, van kihez fordulni. Számos forrásból nyerhetnek felvilágosítást. Talán túl sokat is, olyannyira, hogy a rengeteg információ nem eligazítja, hanem összezavarja őket. Mindenesetre a szakmai kérdésekben kaphatnak felvilágosítást a szakemberektől, szaktanároktól. Ha jól választanak, akkor „pályán vannak”, ha rosszul, akkor majd módosíthatnak, bár minden módosítás nehéz, mert szakadást okoz, és előbb-utóbb le kell horgonyozni valahol.

Van azonban egy olyan választás, ami még a pályaválasztásnál is bonyolultabb, és mindig időszerű, az, amikor nem szakmát választ valaki, hanem *emberséget*: azt a formát, amelyben ember akar lenni, azt az erkölcsi szabályrendszert, amelynek törvényeit be akarja tartani az életében. A pályaválasztásnál segítenek a szakemberek, de kihez forduljak akkor, amikor egész életvezetésem alapelveit kell megválasztanom? Szüleimhez? Tanárainhoz? Paphoz, lelkészhez? Barátaimhoz? Műveltségem szereplőihöz: irodalmi hősökhez, művészekhez, tudósokhoz? Ki a hiteles tanúja-tanítója az emberi életnek, ami mégiscsak több, mint szakma, foglalkozás? Kitől tanulhatom meg, hogyan kell *embernek* lenni? Vagy az megy magától? Idővel, élete során mindenki elsajátítja? Akkor is ha soha nem *választotta*?